

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdij minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője **Rózsa Sándor** főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Visszapillantás a mult esztendőre.

III.

Egyházunk az 1895. évet egy monumentális alkotással tette emlékezetessé, a mely méltó befejezése a lefolyt ezredéves korszaknak s valójában biztató, szebb reményekre jogosító átmenet nemzeti életünk második évezredébe. Ez az emlékezetes alkotás az *országos ev. ref. lelkészi özvegy-árva gyámintézet*. Régi, elérhetetleneknek látszó vágyak teljesültek, lélekölő, az élet ritka örömeit és nyugalmaát is folyton megkeserítő aggodalmak csillapultak le ez intézmény létesítése által.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni ez intézet fontosságát; annyira, hogy alig akarjuk magunk is elhinni, hogy ez a felettébb nevezetes és korszakot alkotó intézmény nemcsak papiron megalakult, hanem ez év első napján tette életbe is lépett. Ha ref. lelkészeink az élet nehéz küzdelmeiben elfáradva, elcsüggedve, reménytelenségbe sülyednek is anyagi helyzetük gyökeresebb javulására nézve: legalább nem kénytelenek küzdeni annak a legbizonytalanabb helyzetnek kétségbeejtő tudatával, a mely haláluk esetén hátramaradó családjukra eddig többnyire várakozott.

Igaz ugyan, hogy az özvegyek és árvák ellátása más, különösen az állami tisztviselőkéhez képest még nagyon szegényesnek mondható; de meg van vetve az alap, a melyen tovább és jobbat építeni lehet, sőt ez határozottan kilátásba is van helyezve. Ezenkívül olyan humanus és, hogy úgy mondjuk, demokratikus intézkedéseket is tartalmaznak ez intézet alapszabályai, a melyek ezeket az állami és más nyugdíjszabályoktól igen előnyösen megkülönböztetik. Ilyen intézkedés pl. az, hogy az özvegyek és árvák az egyenlőség és testvériség

elveinek megfelelőleg, tekintet nélkül az elhalt lelkész által élvezett fizetés mennyiségére s a szolgálati időre, mindnyájan egy és ugyanazon összegű ellátásban részesíttetnek; és hogy ez az ellátás öt évi szolgálati időn belől is élvezhető, csakhogy a belépési járulék és tagdíj netalán még be nem fizetett része az özvegy évjáradékából levonatik. Ilyen előnye a szabályzatnak az is, hogy a neveltetési segély nem függ a gyermekek számától, mint az államnál.

De különösen pótolni fogja az intézet által nyújtandó országos segély csekély voltát a fenhagyott egyházmegyei hasonló intézetek segítségével. Ez is egy különös előnye a intézet szabályainak, hogy azok a létező egyházmegyei s más hasonló gyámegyleteket s a lelkészeknek azokhoz való viszonyát érintetlenül hagyták. Az országos gyámintézet 10 évi vajudas után jött létre; de ez idő nem telt el eredménytelenül; mert az idevonatkozó tervezeteknek nagyon hosszú és nehéz utat kellett megtenniök, a míg a Kovács Albert-féle, minden gyámintézeti vagyont konfiskáló 1885 évi alapszabály tervezettől a mostani, már érvényre emelt szervezetig eljutni lehetett.

A mi pedig legörvendetesebb ez országos intézet létesítésénél, azt abban találjuk, hogy a szervezésnek oly módozatait sikerült alkalmazásba venni, a melyek minden irányban közmegnyugvással találkoznak. Ez intézmény létesítésénél is meggyőződhetett bárki arról, hogy maradandó és tökéletesebb alkotásokat csak úgy vagyunk képesek létrehozni, ha minél szélesebb körben adunk alkalmat az érdekelteknek a tervezetek megvitatására és a kívánalmak előterjesztésére. A lehető legnagyobb nyilvánosság és szabad diszkusszió az éltető eleme összes intézményeinknek. Sajnosan kell tapasztalunk

pedig, hogy némely köreinkben és intézeteinknél még mindig a régi mindentudóságra és türelmetlenségre támaszkodó idegenkedés uralodik minden nyilvánosság iránt, s gyakran egyesek valóságos monopolium gyanánt, minden mások közvetlen tájékozódását lehetőleg akadályozva, kezelnek bizonyos közügyeket. Ezzel biztosítják ugyan maguk számára a tájékoztatlanok előtt a szakavatottság látszatát s az irányadó befolyást; de az ilyen ügykezelésen és eljáráson nincsen Isten áldása, sőt épen itt szokott mutatkozni a legnagyobb hátramaradás, sok igazságtalan és méltánytalan s még több avatatlan intézkedés.

Nem mulaszthatjuk el tehát ez alkalomból is különösen hangsúlyozni a teljesen szabad diszkusszió és nyilvánosság szükséges és hasznos voltát. A ki igazán és őszintén akarja szolgálni a közügyet, annak csak egy érdeke lehet: minél többet és minél jobban és bölcsebben tenni. Erre pedig csak egy lehetőség van: ha a közértelem és közakarát erejére támaszkodhatunk. A ki ez utóbbiak mellőzésével cselekszik, annak a közügyek szolgálata nem cél, hanem csak eszköz; a cél pedig az ő egyénisége különféle érdekeivel.

Az országos ref. özvegy-árva gyámintézet egész lelkészi karunk tevékeny érdeklődése és közreműködésének eredménye, a melyet úgy az egyházmegyei és kerületi gyűléseken, mint a sajtóban fejtett ki. De különös elismerés illeti Erdély nagytevékenységű püspökét, *Szász Domokost*, a mi tiszántúli kerületünkben pedig *Szell Kálmánt*, a n.-szalontai egyházmegye kitűnő esperesét, a ki nemcsak önálló tervezet készített, hanem azután is úgy tanácskozásokban, mint e lap hasábjain *Zsigmond Sándorral* s más jeles lelkészeinkkel együtt nagy buzgalmat fejtett ki az előkészítés munkája körül.

Óhajtjuk, hogy az első 10 év lefolyását követő revisio alkalmával nemcsak egészen kielégítő ellátási összegek állapíttassanak meg, hanem a kedvező fejlődés a *lelkészi nyugdíj-intézet* létesítését is lehetővé tegye.

A lelkészi özvegy-árva gyámintézet előkészítése folyamán merült fel lapunkban a *papi özvegy-árvaház* létesítésének eszméje is. Különösen „*Justus*” és „*S—s*” jegyek alatt lelkészi karunk két kiváló tagja foglalkozott ezzel a tervvel, az előbbi a legszegényebb, egészen magános és belépni hajlandó lelkészi özvegyek számára is, utóbbi csak a lelkészi árvák számára javasolván ilyen menedék, illetőleg árvaházak felállítását.

A teljesen elhagyatott és minden gyámol nélkül való özvegyek menedékháza a mily

kívánatos, épen oly nehezen volna mostani viszonyaink között, legalább általánosan, létesíthető. Most már, az országos gyámintézet életbeléptetése után, talán nem is képez ez olyan sürgetős szükség, mint azelőtt. Égetőbb a szükség az árvaházakkal szemben, mert a szülőtlen lelkészi árvák helyes nevelése azzal a gyámintézeti segélylyel épen nincs biztosítva. Nagyon üdvös dolog volna, ha e tekintetben a törvényhozásnak a néptanítókra vonatkozó intézkedéseit véve mintául (1891: XLIII. t.-cz.), a szülőtlen, vagy vagyontalan lelkészi árvákat gyámpénz fejében 3 éves koruktól kezdve árvaházakban nevelhetnék. A „*Falusi levelek*” érdemes írója e célra az egyházmegyei gyámintézetek erejét óhajtáná felhasználtatni s ezen az uton elérni azt is, a mi a kolozsvári papi árvaház alapításánál szem előtt tartatott, hogy t. i. az árvaházakban neveljük a jövő lelkészi nemzedék nagy részét egyházunk számára.

Ezeknek a gondolatoknak életrevalósága nem szorúl bizonyításra s épen azért megérdemlik úgy a sajtó, mint intéző köreink érdeklődését a jövőben is.

Még egy nagyfontosságú s egyetemes egyházunk szempontjából is messzekiható jelentőségű alkotás tette emlékezetessé a lefolyt esztendő. Ez a kolozsvári ev. ref. theologiai fakultás létesítése, a mely prot. tanárjelöltek számára is szervezett modern berendezésű internatusával s a kolozsvári kir. tudomány-egyetemmel való kapcsolatánál fogva egy olyan nagyszabású fejlődésnek vetette meg a lelkész-és tanárképzés terén alapjait, a melyet ma még egész jelentőségében felfogni is alig bírunk. Ez az intézet fényes emlékoszlopa leend mindenkor *Szász Domokos* püspök akadályokat nem ismerő akaraterejének és zseniális alkotóképességének.

Ez ügygyel összefüggésben felemlítjük, hogy a *lelkészképzés* kérdése is komoly megbeszélés tárgyát képezte úgy kerületünk nagyváradi egyházi értekezletén, mint e lap hasábjain. *Gulyás Lajos* lelkészünk szakavatott és alapos munkálata elég anyagot fog szolgáltatni a kérdés további megvilágításához, kapcsolatban a theologusok számának szintén sokat vitatott apadásával. Remélhetőleg legközelebb alkalmunk leend e fontos kérdésre nézve szintén igen illetékes és avatott kézből kimerítő fejtegetéseket közölni.

Ha még mindezek után megemlíthetjük, hogy lapunk az ág. evang. és ev. ref. egyházak *uniójának* kérdésével is tüzetesen foglalkozott *Balogh Ferencz* theol. tanár és *Görömbei Péter* egyértelmű és tartalmas cikkei útján, a nélkül,

hogy annak lehetőségét ma közel kilátásba helyezni, vagy a mint épen a napokban *Tóth Lajos* ügyvéd a Prot. E. és I. Lapban óhajtja, azt az immár küszöbén lévő XX-ik századra megvalósíthatónak gondolni lehetne; ha továbbá, a *lelkészválasztás* kérdésére mutatunk reá, a mely lapunk közönségét a debreczeni lelkészválasztási eset alkalmából szintén élénken foglalkoztatta s mely alkalmat adott arra, hogy dr. *Kovács Sándor*, *Pokoly József*, *Szücs László* és mások cikkei úgy a törvény hiányait, mint a meghívás útján való választás módját kellő világításba helyezték s a törvény-revisió útját előkészíteni segítsék; és ha végül megemlítjük a tervezett *debreczeni egyetem* ügyében dr. *Öreg János*nak lapunkban közzétett s külön is megjelent tartalmas cikk-sorozatát (a mely utóbbi kérdéssel nemsokára tüzetesen szándékozunk foglalkozni): akkor némi képet nyújtottunk mindazon fontosabb kérdések és mozgalmakról, a melyek a lefolyt évben egyetemes egyházunkat foglalkoztatták s lapunkban is behatóbb megbeszélés tárgyává tettek.

Adja Isten, hogy a folyó nevezetes esztendő is a szüntelen tevékenység és üdvös alkotás időszakára legyen egyházunkra nézve!

B. L.

Ne bántsuk a békés-bánáti egyházmegyét.

A jelen kor embereinek egy nagy részét pihenni nem hagyja a visszafejlesztésnek vágya, óhaja . . . Előállanak a szociálisták s azt mondják: nekünk nem tetszik a mai társadalom, kezünket, lábunkat szoritják az érvényben levő törvények bilincsei, bánt minden korlát, mely a féktelen szabadosságnak útját állja; romboljunk le mindent s teremtsük újjá a világot, olyaná, mely a mi eszményképünknek, célunknak megfelel. Előállanak a nazarénusok, baptisták s azt mondják: mit nekünk a reformátorok alkotásai, az évszázadok viharát átélt egyházi intézmények, a bölcsesség köve a mi birtokunkban, az igazságnak s lelki idvességnek mi vagyunk kiváltságosai; azok, kik nem azonosak velünk a hitélet terén, kárhoznak fiait és leányait. Jó a szemforgatók, kegyeskedők tábora s mindazokat, kik hasonló szenteskedés ködfátyolképében nem gyönyörködnek, vallásos közöny, sőt hithűség tagadásával bélyegzik. Jelentkeznek a földiekbe merült, a lelkiekkel nem törődő vallástalanok, kik feleslegesnek jelzik az egyházat, az ígehirdetőket, sőt magának a világ teremtetőjének s gondviselőjének létezését is kevély elbizakodottságukban kétségbevonni elég könnyelműek.

Ilyen s hasonló jelenségek árjában a lelki megtevélyedés könnyen megtörténhet. A bizonytalanság sötét éjjelében bolyongó nem könnyen fedezi föl azon vezércsillagot, mely őt a helyes útra terelje.

Míg működni képes az agy, míg érezni meg nem szűnt a kebel: nem pihenhet az eszmék tábora, nem simulhat el az érzemények árja. De míg a lélek folytonos működése teljes jogosultsággal bír, addig másfelől az ész fegyelmezése mellőzhetlen kötelesség. Mindennek megvan a maga útja, módja . . . Épen azért nézetalkotásunk előzőleg gondos körültekintést igényel, mert a „látszat sokszor csal“ s könnyen délibábot ölelünk . . . Kétségtelen, hogy az embernek feltétlen kötelessége minden jelenséget az ész világánál bonczkés alá vetni s eként alkotni meg a meggyőződést, nehogy lidérczfény után indulva, posványba tévelyedjék.

Másfelőlről, különösen nekünk Krisztus anyaszentegyháza tagjainak, soha sem szabad megfigyelésünk körén kívül hagyni, hogy mikor „jött el az időnek teljessége“, vagyis mikor, minek van a helye? Nehogy úgy járjunk, mint ama betegek, kik a Bethesda tava vizének mozdulását meg nem figyelve, hasztalan várták a gyógyulást. „Mindennek rendeltetett ideje vagyon“, mondá a bölcs. A szőlőtőkét januárban nem takarják ki a föld alól; kánikulában senki sem keres jégcsapokat a ház ereszen; eszélyes pap esketés alkalmával nem mond keresztelési agendát!

Én mindenkor úgy tapasztaltam, hogy a zöld gyümölcs erőszakosan leszakítható ugyan a faról, de ezt — többé-kevésbé — a fa megsínyli, míg az érett gyümölcs önmagától is lehull vagy csekély rázásra megválnak az ágtól a nélkül, hogy kárt tenne a fában. Az eszméknek sorsa is ugyanaz, — szerintem.

Ugyanazért a levegő-ég hasztalan csapkodásának tekintem ez idő szerint arról beszélni, hogy „Oszszuk fel a békés-bánáti egyházmegyét“. Hát miért osztanók fel?

Igaz, hogy roppant kiterjedésű, nagy népességű ez egyházmegye; úgyde van olyan fáradhatlan, ügybuzgó esperese s egyházmegyei gondnoka, hogy ily férfiak vezetése mellett az egyházmegye feldarabolására még csak gondolni is felesleges s hasztalan idő- és tinta-vesztegetés.

Ha élczeni akarnék, azt mondhatnám Kató Gusztáv úr cikkére, hogy talán valósult rajta cikke írásával ama közmondás, hogy „könnyü Katót tánczba vinni, ha kedve is van reá“ . . . De félre a tréfával! „Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.“ Ha a békés-bánáti egyházmegyének minden tisztviselője, minden lelkésze, minden egyházának presbiteriuma teljesen át van hatva azon tudattól, hogy a rész az egészért, az egész a részért s mindezek egymásért a közjólét emelésére, az anyaszentegyház magasztos ügyének felvirágoztatása érdekében, vállt vállhoz téve, egyesült erővel munkálkodni elengedhetlen kötelesség s e magasztos kötelemünknek hű és igaz betöltése érdekében felhasználjuk lelkünk és testünk erejének öszveségét: sem most, sem jövőben nem lehet ok panaszra!

Nekünk nem kell „vaskorona-rend“. Mi ne vágyakozunk földi kincs, hírnév után, de Istennek helyben

hagyó ítélete s a hű kötelességteljesítés felemelő tudata megnyerésére kell hogy törekedjünk minden erőnkben.

A mai békés-bánati ref. egyházmegye kiterjedése nagyságával, lélekszámának tekintélyes voltával, sok egyebekkel nagyon is számot tevő helyet foglal el mindenütt, míg mindezeknek részekre osztása nagyon leszállítaná ezt a mai magaslatról!

Ma az erők támogatják a gyengéket, míg a közelmúltban alakult, vagy ma alakulófélben levő kisebb egyházaink, ha nélkülözni lennének kénytelenek a nagy egyházaink közvetett és közvetlen támogatását, nagyon kérdéses, ha vajjon nem sodortatnának-e oly válságos helyzetbe, mely soknál a lassu haldoklás vagy elenyészéssel végződnek!

Mindezt, s ezen kívül sok mást figyelmen kívül hagynunk nem szabad!

Hát az egyházmegyei levéltárunkkal mi lenne?

Virágzó állapotban levő egyházmegyei gyámintezetünkkel mi történnék?

„Nagy kérdés, a melyet ha mélyen vizsgálok, még több kérdésnek mélyére találok” . . .

Ugyanazért én *ma* azt mondom: ne bántuk a békés-bánati ev. ref. egyházmegyét!

Ez azonban egyáltalában nem azt teszi, hogy nem nem jöhet idő s nem állhatnak elő oly körülmények, midőn e kérdés, mint érett gyümölcs, önként hulland le fájáról . . . Ha netalán ez elkövetkeznék: akkor álljanak elő azok, kik megfigyelték a vizek mozdulását s adják ki a jelszót: „Oszszuk fel a békés-bánati egyházmegyét!”

Addig pedig szeretet, egyetértés, béke velünk!

Dombi Lajos.

TANÜGY.

Vegyes tanügyi hírek.

* **A miniszter és a néptanítók.** Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter a Néptanítók Lapjában lelkes szöveget intézett a néptanítókhoz a millenniumi újév alkalmából. „Szeretném — ugymond — a meggyőződés tiszta, őszinte hangján biztosítani őket, minő igaz érdemnek tekintem azt, és tekinti e hazának minden művelt polgára, ha a néptanító hivatása magaslatán áll. Tudom, hogy a magyar társadalom a néptanítói munkásságot, ennek nagy erkölcsi értékét és hatalmas erejét még mindig nem emelte közbecsűjében arra a színvonalra, mely megilleti. De az igaz, hogy a közfelfogás ez irányban is hatalmas átalakulási és fejlődési folyamatban van. Így is kell lenni. Mert a mely társadalomnak nincs finomabb tisztultabb izlése, érzése és értelme a kultura eszményei, a műveltség hatalma és nemzetfontartó ereje iránt, *a hol a közművelődés szolgálatában álló munkának és munkásnak megbecsülése küzdelem tárgya*: az a társadalom még messze áll a civilizáció magaslatától. A magyar társadalomban lépésről-lépésre hódít az igazság ereje. Állam és társadalom napról-napra fokozza úgy erkölcsi, mint anyagi aestimációjában a magyar nemzeti kultura ügyet. Ennek őnzetlen, odaadó munkásait a tisztelet, a megbecsülés mindig fokozódó elismerésével kíséri. Ehez az örvendetes átalakuláshoz kétségenkívül legtöbbször járult maga a néptanítói kar.”

Majd méltatja a tanítói hivatás nagy jelentőségét. „A tanító lelkesedése és úgyszeretete az a varázserő, mely képes meghódítani az egész magyar hivatalos és nem hivatalos társadalmat. Ő nevel és oktat emberekké, hű hazafiakká. Önök, egyenesen önök azok — úgy mond — a kik a jövő és a letűntnél hatalmasabb ezredév biztos alapjait vannak hivatva lerakni e sok megpróbáltatáson keresztül ment haza számára. Neveljenek vallásos, az élet komoly feladatait komolyan teljesíteni tudó, kötelességszerető hű magyar hazafiakat. Irtsák ki a sok társadalmi gyomot már csirájában. A mindinkább terjedő rút önzés, irigység, cinizmus, fagyos szívű kétely mérgétől óvják meg a nemzet ifjúságának ártatlan lelkét. A „szeresd felebarátodat, mint tenmagadat“ a keresztyénség ez örökre szóló intelme váljon a magyar agy és szív lüktető erejévé. Kevesen vagyunk, a társadalmi széthúzás dúló átkától mentjük meg hazánkat. A becsület és kötelességtudás szigorúbb mértékét kell meggyökereztetni a magyar társadalom közfelfogásában.“ A milyen természetes és magától értetődő, fájdalom, olyan szokatlan nálunk épen a társadalmi és állami magasabb tényezők részéről a nemzeti kultura napszamosainak és az ő verejtékes munkájoknak ez a meleg hangú és igazságos megbecsülése. Vajha ez a lelkes és minden szavában igaz szózat, a mely teljesen méltó egy nemzet kulturájának vezetőjéhez, az új ezredév küszöbén nemzeti közoktatásügyünkre nézve egy szebb és jobb jövőnek volna hírnöke. Az igazi erkölcsi és tudományos műveltség az, a mely a fajoknak mai napság kiélesedett harcában ellenséges elemektől körülvevett nemzetünk számára a jövő ezredévei biztosíthatja. Ettől a felfogástól át kell hatva lenni az egész magyar társadalomnak. Magok a népnevelés munkásai ebben a harcban, ha az eddigi mostoha elbánásban részesülnek, még akkor sem fogják győzelemre vezetni a nemzet ügyét, ha ily, különben minden tiszteletet érdemlő erkölcsi méltánylással és buzditással fokozzuk is erejüket. Reméljük, hogy a miniszter, a ki nem csak a szó mesterének, hanem a tett emberének is ismerünk, *tenni* is fog valamit a néptanítókért.

* **Nyilvánossági jog.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1895. decz. 21-én 66131. sz. a. kelt rendeletével a *mezőtúri ev. ref. főgymnasiumnak*, mint nyolcz osztályú középiskolának a nyilvánossági jogot és az érettségi vizsgálatok tantásának jogát az 1895/6, 1896/7 és 1897/8. tanévekre folytatólagosan megadta; továbbá a *hajdu-nánási ev. ref. gymnasium* ötödik és hatodik osztályainak a nyilvánosságot az 1895/6. tanévre is megadta.

* **A millenniumi iskolák föllállítása iránti tárgyalásokat nagy buzgósággal folytatja a vallás- és közoktatásügyi miniszterium.** A P. H. értesülése szerint ezen iskolák közül százhetvennek a szervezése immár meg is történt s remény van arra, hogy a többi aránylag nem hosszú idő alatt fel fogják állítani. Arra nézve, hogy a millenniumi iskolákat hol állítsák fel, a tanfelügyelőkkel való előzetes tárgyalások alapján már a jelenlegi miniszter elődje alatt megállapodások történtek, melyektől azonban egyes esetekben a czélszerűbb gyakorlati megoldás érdekében el kellett térnie a közoktatásügyi kormányának. A millenniumi iskolák ügyéről Wlassics miniszter részletes jelentést fog az országgyűlés elé terjeszteni.

* **Nők tanári vizsgálata.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter a nőknek középiskolai tanári vizsgálatra bocsátása tárgyában rendeletet intézett az országos középiskolai tanárvizsgáló bizottság elnökéhez, melyben arra való tekintettel, hogy középiskolai oklevelet szerzett

nők sikerrel működhetnek majd tanárokkul felsőbb leányiskolákban és tanítónőképző intézetekben s esetleg magánosok által felállítandó leány középiskolákban, az illetők előzetes tájékoztatása céljából már most megállapítja, hogy azon nők, kik miniszteri engedéllyel rendes hallgatókult vétettek fel az illető főiskolába, minden további engedély nélkül ép oly föltételek mellett bocsátandók a középiskolai tanári vizsgálatra, mint a férfiak s velők szemben is az 1883. évi XXX. t. cikknek 60—70. §-ai, illetőleg az 1888. évi decz. 20-án 50,098. sz. alatt kelt miniszteri rendelettel kibocsátott tanárvizsgálati szabályzat intézkedései egész terjedelmükben alkalmazandók. Megjegyzi még a rendelet, hogy a nők tanári vizsgálatán semmiféle enyhébb elbírálásnak vagy könnyítésnek helye nem lehet.

* **A millenniumi jelentés.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter, a mint a lapokból olvassuk, már ápril hó folyamán nagyérdékű jelentést fog az országgyűlés elé terjeszteni Magyarország összes közoktatásügyének ez idő szerinti állapotáról és fejlődéséről az alkotmány helyreállításának időpontja óta. Kiváló érdekességet fog kölcsönözni ennek a jelentésnek közoktatásügyünk és intézményeink fejlődésének összehasonlítása a külföld, nevezetesen a nyugoti államok közoktatási intézményeivel.

* **A nyilvános könyvtárak gyarapítása** érdekében a közoktatási miniszteriumban új törvényjavaslat készült el. Eddig a nyomdák minden nyomtatványból a muzeum és akadémiai könyvtárak voltak kötelesek beküldeni egy példányt, de ezt a kötelezettséget nem teljesítették pontosan. Az új törvény a mulasztást büntetéssel sújtja s egyszersmind elrendeli, hogy a megyei könyvtáraknak is beküldjék a nyomtatványokat. Így 62 vármegyei könyvtár gyarapodnék.

* **A népoktatási törvény módosítása.** A közoktatási miniszteriumban megindultak — hír szerint — a munkálatok a népoktatási törvény módosítása iránt. A célbavett intézkedésekből ki kell emelni a fegyelmi eljárás szigorítását, tekintettel főképp az államellenes üzemekre és a nem állami praeparandiai tanárok képesítéséről való megfelelő gondoskodást. A revisió tárgyában kidolgozandó előadói tervezetet a miniszterium annak idején nyilvánosság elé fogja hozni, hogy a közvéleménynek s nevezetesen az érdeklődő köröknek módjuk legyen annak mélyreható rendelkezéseivel foglalkozni, még mielőtt a revisionalis munkálat törvényjavaslat alakjában az országgyűlés elé kerülne.

* **Tandíjmentesség a fővárosi elemi iskolákban.** A főváros közoktatásügyi bizottsága kimondotta, hogy jövőben elemi iskolákban tandíj ne szedessék. A beíratási díj szedése azonban meghagyatott.

K. S.

KÖZÉLETÜNK.

Esperesi körlevél.*

Lukács Ödön, a felső-szabolcsi egyházmegye esperese, hazafias lelkesedéstől áthatott lendületes és tartalmas körlevelet intézett az egyházmegye lelkészeihez a millenáris újév alkalmából, a mely kinyomatva küldetett s melynek általános alkalmi részét a következőkben közöljük:

„A reménységnek Istene töltsön be titeket minden örömmel és békességgel a hitnek általa, hogy remény-

* Lapunk legutóbbi számából térszúke miatt maradt ki.
Szerkesztő.

séggel bővölködjetek a Szentlélek ereje által“ (Rom. XV. 13.). Pál apostol szavaival nyitom meg eme körlevelemet, e nevezetes esztendő küszöbén, mely egy viharos ezredév után egy új jövendő hajnalát deríti a magyar hazára.

Alig hiszem, hogy lehetne öntudatosan gondolkozó magyar hazafi, ki ez év küszöbén a legmélyebb megindulás nélkül tudna megállani.

Mintha egy láthatlan kéz az „Urim és Thummim“ tanácsot kérő és jövendőt mondó drága köveit adná birtokunkba: föltárul előttünk az elmúlt ezredév változatos története s a jövendő nagyszabású körvonalakban domborodik ki lelkünk szemei előtt. Mert a mi a multban volt, az leend a jövendőben is kevés különbséggel. „Semmi sincs új dolog a nap alatt“ (Préd. I. 9.). Hasonló okok, hasonló eredményeket hoztak létre minden időben: ez az, a mit a történetbölcsek a *történelem logikájának* neveznek.

Mi történt a multban? Tudnia kell minden református magyar embernek, mert iskoláinkban arra van fektetve főszűly, hogy nemzetünk történetét az egyház minden tagja alaposan megismerhesse és hogy meglegyen győződve azon igazság felől, hogy *Istene a világ és a világ népei felett Ő rendelkezik és Ő tart ítéletet.*

Bizony az Úr, a népek Istene vezérelte e földre másfél ezer év előtt Attilát, hogy megrázza Európát, s népe viharzó csatáival megtisztítsa annak levegőjét, kitesztítsa helyökből a korhadozó nemzettesteket, a tespedés erjesztő légköréből kiemelje s egyesítse azokat a népeket, melyekben meg volt még az életerő: befolyást gyakorolni a jövendőség történetére.

E hatalmas király Európa szívéből, s Duna völgyéről egész Áfrikáig villogtatta diadalmas fegyvereit, megrázta Nyugat- és Észak-Európát, Galliát meghódította a Jurától az Oczeánig, a Szlávokat a Fekete-tenger felé szorította . . . roppant birodalmat alapított. De a földi hatalom felett, bármily erős legyen is az, ott áll egy nagyobb hatalom: a népek Istene; Attila birodalma is mihamar összeomlott, mert a személyes vitézségen kívül nem volt semmi benső, erkölcsi erő, mely összetartotta volna.

Másként volt ez a harmadik honfoglaló rajjal: a Magyarokkal. Honkereső utjuk kezdete a tüneményes mondák mesés világában vész el. De azon időtől kezdve, hogy átlépték a haza bérceit, történetök azt mutatja, hogy birtak mindazon alapjellelvonásokkal, melyek honalkotásra és annak fenntartására képesítenek egy nemzetet. Hősiesség, erély, bátorság, lovagiasság, tiszta erkölcs, fogékonyság a polgárosult népek vívmányainak elsajátítására, előrelátás, az ősi szokásokhoz ragaszkodás, a korukat csaknem meghaladó államalkotási bölcsesség: ezek képezték kiváló jellemvonásaikat.

Már maga az a körülmény, hogy Géza nemcsak a földmívelést és kereskedést igyekezett harcziás népével megkedveltetni, hanem keresztyén hittérőket is hívott országába, hogy a keresztyén vallás által az erkölcsöket szelidítse, mutassa a bölcsességet, melylyel e nép nagyjai a jövőbe tekintettek.

Nyomban ezután I. István alatt az állam szerveztetett, consolidáltatott s az ország szilárdsága csak akkor lett megingatva, midőn a belső villongások, pártviszályok szétagoltságban tarták a nemzetet. Bizony a Béla idejében hazánkba özönlött tatár-hordák is e miatt voltak képesek elpusztítani az országot. Azonban a népek felett uralkodó Isten még ily megpróbáltatás után sem engedte semmivé lenni e nemzetet. A bölcs Béla ismét bekötözte a magyar sebeit s új hazát teremtett a bús romok felett. És az isteni gondviselés az Árpád-házbéli királyok után is adatott e hazának bölcs kirá-

lyokat, kik e lovagias nemzettel együtt érezve, az ország erősítésére, hatalmának és dicsőségének kiterjesztésére szentelték minden erejüket. Nagy Lajos idejében, a költő szavaival élve:

„Nagy volt . . . a magyar
Nagy volt hatalma birtoka.
Magyar tenger vizében hunyt el
Észak, Kelet, Dél hulló csillaga.”

Majd Mátyás, az igazságos, úgy a tudomány fejlesztése, mint diadalmas fegyvereinek hatalma és a belnyugalom, jólét felvirágoztatása által magasra emelte hazánk dicsőségét.

Majd jött a hatalmas Ozman birodalom kiterjeszkedése, mely Európa nyugatát elnyeléssel fenyegette. De itt áll a magyar, mint egy törhetlen bástya, bátor keblét feszítve Kelet hódító fegyverei ellen. Itt állt, legtöbbször magára hagyatva, sokszor ezer sebből vérezve, pártokra szakgatva, de még mindig erősen arra, hogy megtörjenek rajta a török hódítás csapkodó hullámai. S bár majdnem egészen elvérzett is színe-java Mohácsnál, de az Úr intett s a nemzet fölkel halottaiból.

Sőt épen ez, az egyébiránt sajnos körülmény megnyitotta útját a reformáció világosságának hazánkban. Köztudomású dolog, mennyire elfajult a keresztyén vallás az önző papuralom kezében, mily égbekiáltó erkölcstelenség terjed el a vallás palástja alatt egyrésztől, mily vérengző dühvel fordultak másrésztől a hatalom birtokában levő papok azok ellen, kik a keresztyén hit megtisztításán munkálkodtak.

A reformációban megindult világosság elnyomására szövetekezett a jezsuiták hada hazánkban is. Embertelen kinsások és üldözések tették rettenetessé a haza földjét. A megtiport nemzet nyakába nyomasztó igát vetettek. A Básták, Barbiánok kegyetlen zsarolásai a föld népét a nyomor és inség végső fokára süllyeszték. Majd megeredt egyre rémesebben az üldözés, a Szelepcsényiek, Kolonichok, Kelliók rettenetes kegyetlenkedései, a gályarabság kinszenvedései, Karaffának minden emberiséget levetkezett vérontásai a rémület iszonyával töltötték be a hármass bérce és négy folyó ölet.

De Isten nem engedte, hogy még ily rémületos csapások között is elveszzen ez a szegény haza. Elküldé az elnyomott igazság védelmére Bocskayt, Bethlent, a Rákócziakat s a nemzet ismét kigyógyult sebeiből s mintegy új életre kelve, új hittel, új reménnyel lépett a biztató jövődjő ajtajába.

Megjött végre lassanként a reformáció áldásaként a vallásos türelem és a humanismus; szabadság és világosság mind diadalmasabban lengették zászlóikat a jövődjő felé. A XVIII. század hanyatló napja biztató reménysugarak között áldozott le. Az 1790—1-iki törvényhozás hatalmas lépés volt a Krisztus felé. A XIX. század pedig meghozta mondhatni legfényesebb napját a magyar hazának. Az egyenlőség, testvériség és szabadság utat tör magának az ellenható törekvések dacára is, s mint a napsugár áttör a sötét fellegek ború közül is és habár ösvényének kezdetére a honfiak nemes vére hullott s habár Észak hatalma kezét fogott is annak kiirtására az önkényuralommal, ma is érezzük annak boldogító áldásait. Élvezzük nemcsak a képviselői kormányformában, a közsabadságnak áldásaiban, hanem élvezzük a tudomány, a közmívelődés előhaladásában, az ipar fejlődésében, az általános emelkedés ama diadálutjában, mely nemzetünket, hazánkat annyi százados mulasztás dacára is rohamléptekkel emelte a kulturnemzetek sorába.

Oh vonjuk el, szeretett testvéreim e viharos és

zaklatott multból a komoly tanulságokat! Az eltűnt ezer év derűs és borus eseményei azt igazolják, hogy nagy célja volt a népek istenének abban, hogy a magyar nemzetet ezredév előtt e földre vezérelte, s az a tény, hogy itt annyi vész és vihar közt megtartotta, azt bizonyítja, hogy még továbbra is céljai vannak velünk; s ha felfogva küldetésünk célját, hívek leszünk őseink erkölcsihez, hagyományaihoz, ha rendíthetetlenül ragaszkodunk hazánk jogaihoz, alkotmányos szabadságához, mindenekfelett ha bizunk az Isteni örökhatalom népfentartó erejében: a jövő ezredév is miénk leend.

De épen ez a hit komoly felelősséget rak vállainkra!

Mily fenséges, fölemelő érzés töltheti el minden komolyan gondolkodó magyar ember lelkületét, ha felfogja, hogy épen minket, ma élő magyarokat méltóztatott azon kegyelmére az isteni gondviselés, hogy mi lehetünk élő tanúi az elvonult ezredév lehanyatlásának, s az új jövődjő hajnalának?! Szent kötelességünk azért nekünk gyermekeink szívébe, lelkébe kitörőhetlen vonásokkal bevésni ezt az örömet, továbbá a jövőbe vetett bizalmat, az Isten iránt való hálát és hitet, hogy e nekünk osztályrésztül jutott isteni kegyet ők soha el ne felejték, adják át ők is időről-időre gyermekeiknek, unokáiknak, az önzetlen hazaszeretet drága keretébe foglalva, hogy a hagyományos, majdnem példátlan hazaszeretet soha ki ne aludjék a nemzet szívéből.

Hadd értsék meg gyermekeink, hadd értsék meg mindenek e hazában, hogy a reformáció nélkül, *már régen nem élne a magyar!* . . . „Nyelvében él a nemzet!” . . . Hadd értsék meg tehát a jövő reményei, hogy a magyar nemzeti nyelvet ez a sok nélkülözések között élő kálvinista egyházunk és népünk tartotta fenn, melynek szíve akkor is lelkesedett a magyar nyelvért, midőn a könnyelmű nagyok s a külföld majmolói végkép feledtek Árpád drága nyelvét! *Alkotmányos szabadság nélkül nincs jövődjője e hazának!* Hadd értsék meg tehát mindenek, hogy a haza alkotmányos szabadságát annyszor megszerzette ez a sokszor megbántott kálvinista egyház, kezét fogva a haza jobbjával.

Legyünk hát büszkék reá, hogy mi magyaroknak és kálvinistáknak születtünk! Mert az elnyugodott ezer év zárkóvén megállva, büszkén mondhatjuk el, hogy annak *hogy e nemzet ezredéves ünnepét megülheti, mi magyar kálvinisták vagyunk leghathatósabb előmozdító, tényezői!* El lehetünk feledve, mostoha gyermekeinek tarthat a könnyen feledkező állam, de ezt aényt el nem vitathatja tőlünk semmi hatalom s ez az érdemünk fel van jegyezve a történelemben s be van írva a népek istenének könyvébe kitörőhetetlenül, s az Isten, ki a népek sorsát vezérli és a népek felett ítéletet tart, meg fogja adni előbb-utóbb a mi jutalmunkat is.

Szeretett lelkésztársaim! Ne engedjétek hieveitek körében sem hazafias, sem egyházas tekintetben tért a mindent lehangelő közönynek, éleszszétek fel a hazafias lelkesedést, a biztató reménységet a jövődjő iránt. Nagy emlékü év ez reánk nézve. Hány milliomodik ember érthette meg azt, amit mi megértünk, nemzetünk történetében! Ne engedjük e nagy, e fenséges körülményt elcsenevészedni kezeink között. Legyen ez az év a lelkesült és tüntető hazafiságnak, megedző és bátorító hitnek esztendeje reánk nézve. Leheljétek szét buzgó lelketeknek buzdító lelkesedését mindenfelé. Támadjon munkátok hatása alatt oly mozgalmas élet e hon határain, a minő még nem volt egy nemzet életében sem. Hadd álljon meg a nap a mi hazafias örömünk felett, mint egykor Gibeonban s maga az Úr kegyelme is jőkedvének sugaraival ragyoghasson körül!

Hazafias érzelmű néptanítók! Legyen iskolátok ez évben kiválólag a hazafias érzelmeknek szent temploma. Ertessétek meg a gyermekekkel ez év rendkívüli jelentőségét, hadd vésődjék be a gyermeki szívekbe is az önzetlen hazaszeretet, hogy felnőve is ne felejtsek el a költő ama szavait:

„Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!
Bölesőd ez s majdan sirod is, mely ápol s eltakar“ stb.

Buzduljanak fel az előljárók, a hívek is mindannyian, hogy ez évben a jó békességet köztük semmi visszavonás meg ne zavarja. Tartsátok távol a szívetektől a pártoskodást, villongást, visszavonást! Forrjunk össze mindnyájan testvérszeretettel; csak így lehetünk erősek, így lehet reményünk ahhoz, hogy a jövő ezredévet is megadja nemzetünknek az isteni kegyelem. Gondoljuk meg, hogy egyedül állunk az ellenséges népek között; ki kímél, ki véd, ki szeret bennünket, ha egymást nem védjük, nem szeretjük, nem támogatjuk! Legyen kegyelem és békeség nekünk ma és minden időben. Amen.

Egy falusi pap levelei.

Bizony rég ideje annak, hogy utolsó levelém megjelent e lap hasábjain, — azóta sok minden történt. Megtörtént többek között az e. politikai törvények életbeléptetése is, melyről azt véltem s mondtam, hogy az nem fog megtörténni a jövő év elsője előtt.

E véleményemet azon gondolatra fektettem, hogy az év utolsó negyedében már csak nem léptet életbe a kormány oly törvényt, mely az anyakönyv vezetést eltördeli, töredékre osztja, a mennyiben háromnegyed évben az egyház, egynegyedében pedig az évnek az állammal vezetett anyakönyvet.

Révész Kálmán ifju lelkészársam bocsásson meg nekem, ha egyszerű falusi papi eszeggel azt gondoltam, hogy a magas kormány be fogja várni az életbeléptetésre az év végét. Én csalódtam; ő helyesebben vélekedett.

És most áttérek Agliardira.

A politikai lapok nagy vehemenciával hirdették, hogy Agliardi vissza lett híva Bécsből, s nem fog befolyjni többé a magyar ügyek vezetésébe. Csalódtak a lapok is, nem lett visszahíva, csak egy kis kúrára távozott el Karlsbadba! s onnan visszajött Bécsbe egészségesen, s ott folytatni fogja azt, a mit elkezdett, a mi hivatása.

Hivatása pedig az, hogy az egyedül idvezítő r. kath. anyaszentegyház érdekében megtegyen mindent, nem rettenve meg semmitől, nem respektálva az államok jogrendjét, törvényalkotási jogát sem.

S hivatásának magaslatán ő magassága meg is tett mindent, hogy barátságos látogatásokat téve, az elégtelenség felszított tüzeinek füstjével kedveskedjen a szabadelvű kormány orrának.

Jó szerencse, hogy a felszított tűz nem lobbant ki lángra, s nem tett kárt semmiféle intézményben sem...

Egyébiránt Agliardi ide, Agliardi oda — ez nem határoz!

Vagy marad Agliardi, vagy megy — ez nem határoz!

Az a rendszer, az a nézet, melyet Agliardi képvisel, megmarad. Csak a mozgatója lesz más.

En úgy látom, hogy itt nálunk a reakció tért foglalt. S ha egészen nem éri is el célját, de sokat véghez vihet, a mi a protestántizmusnak ártani fog.

És az a szomorú az egészben, hogy a magyar sajtó — még a legszabadelvűbb is — öntudatlanul bár, de a reakciónak szolgál *hizelgésével*.

Szándékosan irtam e szót: *hizelgésével*!

Közölték az összes magyar politikai lapok a magyar főpapok körleveleit az ezredéves ünnepélyre vonatkozólag. S közölték azt legkisebb észrevétel, megjegyzés nélkül.

Hogy közölték azt, az nem baj! De legalább a szabadelvű irányzattal kérkedő lapoknak kellett volna azokhoz egy kis kommentárt is írni.

Ezt nem tették. Meggyőződésük tiltotta-e? vagy más egyéb érdek? nem tudom. De azt tudom, hogy ezekre a főpásztori körlevelekre, a szabadelvűség szempontjából, kellett volna észrevételt tenniük.

De hát a kiérs nagy hatalom... s a magyar sajtó képes arra, hogy hallgasson ott is, hol az igazság lebunkóztatik.

Ha én azokban a főpásztori körlevelekben csak egy parányi elismerést találtam volna a magyar protestántizmus iránt, meghajolnék azoknak irányára előtt. De nem találtam bennök egy szót sem erről.

S hogy az összes magyar sajtó azokat — némelyik kommentár nélkül, másik dicsérőleg — közölte, ebben látom a protestántizmus — lealázását.

Kell minékünk egy erős, s a protestántizmus összes tényezői által protegált sajtó, mely nem: hizeleg senkinek, mely igazságot hirdet.

Pártfogoljuk a meglévőt. Többre megyünk vele, mint az erővel létesítendő belmissióval. Higyjék el ezt nekem!

Vaskalap.

IRODALOM.

Audiatur et altera pars.

— Válasz Censor úr könyvismertetésére. —

„Isten Országa“ stb. cz. művem III. kötetére eme nagybecsű Lap legutóbbi két számában Censor úrtól megjelent könyvismertetést a nagytiszt. szerk. úr * alatt az olvasóközönségnek úgy ajánlotta, mint „becses tanulmányt, mely az egyszerű könyvismertetés keretét túllépi.“ Tehát: nem egyszerű könyvismertetés, hanem becses tanulmány! Mindenesetre figyelemre méltó jelenség, szemben egy igénytelen kis művel, a mely — távol minden kulturális góczponttól — a haza délkeleti határszélén jelenik meg egy kálvinista tanár anyagi vállalkozása s morális és intellektuális erejének vakmerő kockázatása révén akkor, midőn a bíráló úr részéről gúnyosan parenthesisbe tett *átdolgozónak* a „szegény“ magyar protestántizmus dermedt közönyével is előre számolnia kellett.

Ily módon fel lévén híva a közfigyelem, mi tűrés-tagadás, hogy kétszeres, vagy jobban mondva, többszörös érdeklődéssel olvastuk a jelzett könyvismertetést (pardon! becses tanulmányt). De engedje meg a nagytt. szerk. úr, illetve Censor úr, hogy a máskülönben becses tanulmányra itt eleve alkalmazsam a régi rhetorok amaz ismeretes szójátékát, hogy: *a mi benne jó, az nem új és a mi új, az nem jó*. Ugyanis: *jó* az én Előszóhoz hasonlított és Censor úrtól elmefuttatásnak nevezett fejtegetés. Csakhogy ezen elmefuttatás alap gondolatát a III. kötetem Előszavában, részleteit pedig az I—II. kötet Előszavaiban sokkal tüzetesebben, mintegy pragmatice én már kifejtettem. Vagy — a mennyiben nekem erről szerénységből hallgatnom kellene — *kiálló kövek gyanánt* beszélnek a Prot. Egyh. és Isk. Lapnak többek közt a 70-es és 80-as évfolyamaiban, valamint néhol azon belől és néhol azon innen megjelent évfolyamaiban az

elmefuttatás tárgyára nézve pro et contra közzétett cikksorozat, — a mint erről a nevezett lap tartalomjegyzékéből akárki meggyőződhetik.

Térjünk át a rhetori szójáték másik ágára, mely könyvismertetésünknel azt mondja, hogy benne (pardon! Censor úr szerint „abban“) a mi új, az nem jó. Új, hogy Buxtonnak — mondja Censor úr — „kezünknel levő s természetrajzi szövegek után készült kötetét nem tarthatom szerencsés kísérletnek. Eszembe jut itt a XVIII. századból egy német egyházi írónak ily című kötete: „Predigten aus dem Reiche der Natur“, s milyen predikációkat találunk e kötetben? Tárgyai az eső, a villámlás, a mennydörgés, a zöldségtermelés, faültetés, kenyérdagasztás stb.“ Mi köze Buxton „Led by a little child“ című (vagyis az én általam átdolgozott III. kötetnek) a XVIII. századbeli zöldségtermelő Predigtenhez, mikor Buxton természetrajzi textusainak, illetve az ezek nyomán készült beszédeinek egyedüli tárgya — a *Krisztus*? Az az evangéliumi Krisztus, a Ki — miként Buxton — beszélt a kövekről, a fákról, az oroszlánról és a bányáról, a kigyóról és a galambról, a farkasokról, rókákról, a verébről, a pálmafáról, a fügefáról, sőt — — magamagáról is! Miért ne volnának hát a természetrajzi textusok jogosultak? Miért tárgyalja ezeket a homiletica is olyan joggal, mint a többi, pl. a morális vagy más irányu textusokat? Censor úr szerint a lelkész úr ajkairól hallott állati csúfnevet a gyermekek hajlandók lesznek egyik-másik társukra ráadni. De bátor vagyok azt kérdezni, hogy eme természetrajzi textusok nélkül is nem adnak-e a gyermekek csúfnevet egyik-másik tanuló vagy játszótársuknak? Adnak biz ők még a tanároknak is (talán kivétel nélkül!). S miért adnak? Mert — főleg a mai nevelésű, úgyszólván „elvadult“ gyermekek és ifjak általában véve durvák, neveletlenek és arcátlanok. S éppen az a céljuk ezeknek a beszédeknek, hogy a gyermekek és ifjak ne legyenek *ilyenek*; s ha ilyenek nem lesznek, nem is adnak egymásnak gúnynevet és nem sülyednek le egyik-másik oktalán állathoz vagy azok tulajdonságaihoz. Különösen megbotránkozott pedig e pontnál Censor úr ama szörnyű kifejezésem, hogy — természetesen híven az eredetihez — egyik beszédben a szilaj indulatu gyermekekről és ifjakról azt halljuk az illető helyen: „olyan mint egy féknélküli csikó“ vagy „olyan mint egy veszett állat!“ Hiszen, ha Jézus megmondhatta kortársainak személyválogatás nélkül — nem gondolva arra, hogy ki veszi magára és ki nem — „örizkedjete a hamis prófétáktól, a kik közül szelid bárányok, de belől ragadozó farkasok“; vagy ha elmondhatta a hegyi beszédben a farizeusokra alkalmazott, keményebbnél keményebb hasonlatait: miért ne mondhatná el pl. a hódmezővásárhelyi vallástanár, kellő kifejezés után, hogy a mely tanuló tanárának fáradságát azzal hálálja meg, hogy év végén (mint Barkász Károlyra) pisztolyt, vagy fegyvert fog: az olyan tanuló egy csepel sem érdemel jobb hasonlatot, mint „féknélküli csikó“ vagy „veszett állat.“ A mai világban, midőn igazán „res contrariae iuxta se positae sunt“, nem „szörmenti simogatások“ kellene, hanem *praktikus* intézkedések. ha ezek a *praktikus* intézkedések beváltak az angolnál, miért ne váljanak be a magyarnál, a nélkül, hogy a külföldet kellene majmolni, vagy a germanizáló hatással lehető német irányt kellene követni? Hiszen az angolnál is van olyan becsben a gyermek-csemete, mint a magyarnál; ő is csak szereti annyira, mint a magyar a magáét!

(Folyt. köv.)

Benke István.

„**Templomi Beszédek.** Irta *Csáki Benjámín*, kunhegyesi ev. ref. segédlelképásztor. Kiadja *Rácz Miklós*, kunhegyesi ev. ref. lelképásztor. Karczag. Sződi S. könyvnyomdája. 1896. Ára 1 frt 80 kr.“ A tehetséges és jeles képzettségű ifju segédlelkész e munkája mélt. gróf *Ráday Gedeon* úrnak, a békés-bánati ev. ref. egyházmegye gondnokának, felekezetünk és egyházunk ezen kiváló oszlopemberének van ajánlva. Rövid idő alatt alkalmunk leendő igen illetékes kézből részletes ismeretést közölni ezen első tekintetre is értékesnek ígérkező munkáról.

Protestáns Szemle. VII. évf. 1895. 10 füzet. Szerkeszti *Szöts Farkas*, a M. Prot. Irod. Társaság titkára. Hornyánszky V. 1895. E füzet tartalmazza dr. *Szlávik Mátyás* „A szocializmus és a keresztyénség“ című érdekes dolgozatának második, befejező részét; *Payr Sándornak* „Telkesi Török István“-ról írott terjedelmes tanulmányát. a mely szintén e füzetben végződik; továbbá *Csiky Lajosnak* „Wichern J. H. a németországi belmizsió atyja“ cz. korszerű dolgozatát, a befejező közleményt; végül *Révész Kálmántól*, a szorgalmas kutatótól „Beythe István apologiája“ cz. közleményt, melyben egy 1597-ből való nyomtatott és egy 1599-ből kéziratban meglévő munkát ismertet, melyek mindketten nemcsak történelmi és dogmatikai, hanem erőteljes, zamatos és tiszta magyarságuknál fogva, nyelvészeti szempontból is igen becsesek. A füzet végül a hazai és külföldi irodalom több terméke felett tart szemlét; többek között nagy méltánnyalással emlékezik meg *Révész Kálmánnak* Kanyaró Ferencz ellen intézett s lapunkban közzétett dolgozatáról, a *Zoványi* által szerkesztett Theologiai Ismeretek Táráról, a *Lévay Lajos* kis Hitoktatójáról, s buzdítólag szól *Mindszenti* Imre debreczeni s.-lelkész egyházi beszédeiről is. Kár, hogy a különben tartalmas füzet legnagyobb részben folytatásokból áll.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

9. A benei ev. ref. egyház története.

A benei reformált egyház mindjárt a reformáció kezdete után megalapult, a mit bizonyít az, hogy 1595. évben a virágzó anyaegyházak közt említettik. Ezen virágzása még emelkedett a további években is, úgy, hogy már az 1600. évben önálló iskolai tanítója volt Miskolczy Mátyás személyében. De ezen virágzása korát állandóan nem tarthatta fent az akkori háborús viszonyok között, mert nemcsak a község, hanem ez egyháznak temploma, paplakja, iskolája több ízben lett a lángok martaléka. De mindannyi veszélyt, vihart kiállott s e küzdelmek bár megtörték, de meg nem semmisíthették; mint anyaegyház most is fennáll, régi dicsőségének habár romjain is.

Templomának építési idejét meghatározni nem lehet, egyházmegyénkben a legrégebb templomok egyike; hihető, hogy mikor őseink e hazába bejöttek, s a keresztyén vallást felvették, a csendesesen folydogáló Borzsa partjára akkor építették hitök ez állandó oszlopát, melytől fáradságot és költséget nem kimélték, mit eléggé bizonyít az, hogy e templomnak falai, ki és bejáró ajtajai faragott kövekben nem szűkölködnek. Ablakai a régi idők viszontagságait hirdetik a most élő utódoknak, annyiban, a mennyiben ezeket nem a templom belsejének világosítására készítették, hanem önmagok védelmére, az ellenség lelovöldözésére használták.

Hogy kik voltak azon hitbuzgó lelkipásztorok az 1595. évtől kezdve, kik ez egyházat s ennek tagjait annyi szenvedések között fentartották s reánk, mint legfőbb kincset hagyták hátra, még csak nevökről sem ismerhetjük; ott nyugosznak ők az általunk ismeretlen hitfeleinkkel az anyaföld kebelében, nyugalmuk legyen háboríthatlan. De az 1738. évtől kezdve már szerencsésebbek vagyunk őket neveikben ismerni, mivel ez évtől kezdődik anyakönyvünk.

Az 1738. évtől a jelen ideig harminczegy lelkipásztor működött az Ur nyájának legeltetése körül. De nemcsak a nagyokra, hanem a kicsinyekre is kiterjedt ez egyháznak figyelme, tudva azt, hogy a jövő jóléte a jólnevelt gyermekeken épül fel, ezért gyermekeik tanítására minden áldozatot megtettek. De ha iskolájuk fenmaradásáért semmi áldozattól sem rettentek vissza: azt a jelen kor kívánalmainak megfelelőleg be nem rendezhették, annyival inkább nem, mert a teher, nemcsak az egyház fentartásából, hanem az állam sokféle követelményeiből is oly súlyosan nehezült rájuk, hogy iskolájukat az 1880. évben a községnek adták át, kikötvén azt, hogy *a tanító mindig reformált vallású legyen.*

A benei reformált egyház, mint a többi egyházak is, lételet és fennállását a hívek áldozatkészségének köszönheti. Jólesik lelkemnek ezen áldozathozókat, habár röviden is, megemlíteni, hadd lássák a jelen korban élők, ismerjék neveikben azon férfiakat, kik egyházukért lelkesülni tudtak, példájukból merítsenek erőt, hogy ők is készek legyenek azért minden áldozatra. Ily kegyes adakozók voltak a nemes és nemzeti Vásárhelyi-család, Gönczy József, Kovács István, Makay István, Meleg Katalin, Gerzsony Ferenczné. Ez egyháznak legnagyobb jótévedője a nemes és nemzeti Pogány-család. Ez úri család tagjai adományozták az egyház díszes úrasztali terítékének legnagyobb részét, az egyház fenmaradását alapítványokkal biztosították. Többen is lehettek ily kegyes adakozók, de nevök ismeretlen. Vajha a jólétben meg ne fogyatkoznának a hívek!

Egyházunk több nagylelkű adakozótól nyert kegyadományt, arra nagy szükségei lehettek; nem említek fel egyebet, mint csak azt, hogy templomát, paplakját és iskoláját mindig jókarban igyekezett fentartani, a mely nem csekély áldozatot vett igénybe. Nevezetesebb kiadásai voltak: 1784. évben a toronyba grádicsot csináltattak, 1782. évben a szószék felibe díszes koronát készített, 1794. évben új harangot öntetett, a kuratori számadások bizonyosága mellett templomot, paplakot és az iskolát több ízben zsindeyeltették be. Az 1840. évben a templom tornyának régi tetejét lebontatták s helyébe egy újat készítették. Majd a régi paplak helyén a jelen kor kívánalmának megfelelő paplakot épített. A legújabb időben templomát javíttatta ki, így akarván lételetének tanujelét adni.

Ennyi, mit ez egyház történetére az itt levő iratokból összeszedhettem.*

Bene, 1896. január 7.

Kiss Péter, m. k.
ev. ref. lelkész.

10. A polgári ev. reform. missziói egyházközség története.

A szabolcsmegyei Tisza-Polgár hajdan egyik virágzó egyháza volt a reformátusoknak. A debreczeni reform. egyházmegye régi jegyzőkönyvében maiglan felfalálható a polgári ref. lelkészi hivatal fizetéslevele 1621-ből, mint

* Hát a lelkészek s esetleg a tanítók sorozata? Véleményünk szerint ezt az egyöntetűség érdekében sem kellene mellőzni. Aztán általában kívánatos, hogy a nt. lelkész urak az általuk felhasznált forrásokat nevezzék meg.
Szerkesztő.

szintén több itteni lelkészek s iskolarektorok emlékezete. Ugyanezen egyházmegye a maga közgyűléseit több ízben tartotta Polgáron, melynek utolsó ismert lelkésze az irodalmi téren is nevezetes Debreczeni Kalocsai János, épen a debreczeni egyházmegyének esperese is volt 1691-től 1710-ben történt haláláig. E város lakói a XVII. században a következő század elejéig hajdúvárosi jogokat élveztek.

Polgár városa ugyanis az erdélyi fejedelmek korszakában a Tököli-Rákóczy-féle szabadságharcok idején a földesúri hatóságtól függetlenítette magát, mint 7-ik hajdúváros a Bocskai által adományozott hajdúvárosokkal vala szoros testvéri kapcsolatban s tényleg azoknak szabadalmát élvezé. A szathmári béke után azonban az 1715. XCV. t. cz. Polgárt a megye, illetőleg a földesuraság hatósága alá kényszeríté vissza, s az egri káptalan, a földesuraság, csakhamar kiirtá onnan a ref. egyházat. Nem ismerjük részletesen a polgári rekatholizáció történetét, mert jegyzőkönyveink sajátságos, de az akkori idők szelleméből megmagyarázható némasággal hallgatnak az efféle szomorú eseményekről; annyit tudunk csak a Hajdukerület jegyzőkönyveiből, hogy a Bocskai adományának jogalapján álló hajdúvárosok már 1718-ban kérik a királyi comissariust, illetve országgyűlést, hogy a Polgárra esett 12 porta utáni adózástól mentessenek fel, minek utána Polgár lakosai széjjeloszlottak és kénytelenítették az ő Felsege birodalmába más helyekre recipiálni magokat. Több mint bizonyos e szerint, hogy Polgár akkori lakosainak legnagyobb része, nem akarván vallásos hitét a földesúri parancsra elhagyni, szerte menekült — mint egyes családi nevek s hagyományok bizonyítják — a szomszéd hajdúvárosokba, Debreczenbe s más távolabb helyekre. A kiköltözni kényszerült lakosok helyére pedig a földesuraság a Mátra vidékéről hozott s telepített új lakosokat, kik mint róm. kath. vallásúak, a robot nehéz terhének elhordozására vállalkoztak.

A jelen század közepén, midőn Polgárnak közel 50 mérföldre terjedő, jobbára ártéres határa a Tisza szabályozása folytán művelés alá került, s munkás kezeket igényelt, Polgár városába s a határához tartozó számos tanyákra a borsod-, szabolcs- és hajdumegyei községekből számos hitsorsosaink költözének s települének be, mint cselédek, dohánykertészek, kézművesek stb. Ezen hitsorsosaink, a hazai reformátusság központján, legnépesebb ref. egyházaink közvetlen szomszédságában, hosszú időn keresztül minden lelki gondozás nélkül, pásztor nélkül való nyáj valának, kitéve a hittől elszakadás ezernyi kísértéseinek.

Már a hetvenes években főtiszt. Eperjesi János polgári plebános kéri a magy. kir. miniszteriumot, hogy a város határában elszaporodott ref. hívek anyakönyvezése végett intézkedni méltóztassék, miután 10,000 léleknél számosabb hívei lelki gondozása, anyakönyvezése neki elég gondot ad. Így történt, hogy 1879-ben a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által hivatott fel egyházkerületi kormányunk a Polgáron s határán lakó reformátusok anyakönyvezése s hovatarozandósága felőli nyilatkozatra.

Az egyházkerület felhívta az egyházmegyét e tekintetben intézkedésre és az egyházmegye 1881-ben e következőkép intézkedett: addig is, míg a polgári hitsorsosok óhajtott mérvbeni lelkigondozása egy külön missionárius lelkészi hivatal felállítása s szervezése által elérhető lenne: Polgár mint leányegyház Csegéhez csatoltassék, s a csegei lelkész teljesítse a polgári határ népesebb tanyáin időnként megjelenése, istenitisztelek tartása által a lehető lelki gondozást.

Az egyházmegye ezen határozata az 1889. évben augusztus havában vált érvénytelenné, a mennyiben már ekkor az országos közalap megszavazott állandó segélyezésével egy állandó lelkésztanító választott meg alantírt személyében Polgárra, ki 3 évig a lelkészlak egyik szobájában tartotta az istenitiszteleket.

A templomot és tornyot közadakozásból csak 1893-ban sikerült felépíteni, mintegy kétezer forintból, mely ez évben fel is szenteltetett, szeptember 17-én. A kőtoronyban lévő két harang közül a nagyobbikat a nádudvari egyház, a kisebbiket a szováti egyház volt szíves adományozni. Az Ur asztalára ajándékozott egy ezüst poharat és ezüst tányért Kövér Gábor h.-bőszörményi lakos 1889-ben.

Polgár, 1896. január 13.

Sörös János,

ev. ref. miss. lelkész.

11. A magyar-homorogi ev. ref. egyházból.

A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye nagytiszteletű esperesi hivatala, tiszántúli ev. ref. egyházkerületünk 404—1895. számú határozata értelmében, felhíván presbiteriumunkat is, hogy a millennium alkalmából az ev. ref. egyházak monografiájának megírására szolgáló adatokat gyűjtse össze, s azokat közlés, illetőleg feldolgozás végett a Debreczeni Protestáns Lap szerkesztőségéhez küldje be: ezen felhívás folytán, m.-homorogi ref. egyházunkra vonatkozó adatokat következőkben van szerencsénk beterjeszteni:

Magyar-Homorog, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület nagyszalontai ref. egyházmegyéje-, Biharmegye mezőkeresztesi járásában fekszik, lapályos helyen. Mint község igen régi lehet, mivel az egyház legrégebbi anyakönyvének, mely 1783. évvel kezdődik, első lapján következő bejegyzés olvasható: „A Tiszt. Visitatorok ezt hagyják a következő nemzethek örök emlékezetbe, hogy ezen Homorok nevű pusztát az eleik ülték meg, mintegy A. D. 1729-ben, és így 68 esztendeje most 1797. 17 Jan. Bizonyítják most még élő Curator Tarsoly János és Mihály, Bíró Szabó Sámuel uramék“, mely jegyzés adatul szolgál M.-Homorog utolsó pusztulása és ismét történt megülésétől.

Biztosabb alapja van ennél Homorokon a Buchi-család birtoklásának, mert egy 1612. január 12-ről, Bethlen Gábor fejedelemtől kiadott adománylevél tanúsítja, hogy azon Buchi Benedek, ki Nagy Iván II. k. 247. l. szerint, 1605-ben Bocskai részére 6000 emberrel Pozsonyt is megvette, Homorog helységre adományt nyert. Egy 1638-ból való záloglevél pedig igazolja, hogy Bücsi Benedek fia, István és özvegye Dobozy Margit Nagy-Homorogon tiz sessiót szalontai Tholdi Györgynek 308 magyar forintért eladtak. Ezen záloglevélnek következő című melléklete: „Homoroki conscriptio Büchi Benedek úrnak Homorokon való házhelyeiről“ érdekes felvilágosítást nyújt e község multjáról, mert az összeírásban 24 házhely foglaltatik, de csupán négynek volt lakosa, miből gyanítható, hogy ekkor lakosai futásban voltak.

A megye 1732. évi összeírása szerint birtokosok voltak ekkor Homorogon a Tarsoly-családból Miklós, István, Péter, továbbá Kis Péter, Szabó István, öz. Szász Pálné és Buday István.

A komádi levéltárban levő 1775-ről kelt hiteles okmány szerint, midőn gr. Csáky László Lengyelországból hazajött, Kenézt és Homorogot Komádi városának zálogba adta. Meddig bírták a komádiak Homorogot? bizonytalan.

Az 1840. évi orsz. gyűl. költség kivetésében, mint

nemesek összeírva itten: a Fejér-, Győrfi-, Juricskay-, Nemes- és Tarsoly-családok.

A rég elmúltban a Juricskay és Nemes birtokot Svarcz József, a Fejér-féle birtokot pedig Steinbach Ervin cs. kir. huszár főhadnagy megvásárolták, utóbbi birtokát közelebb a község lakossága vevén meg.

Régi megült hely lévén M.-Homorog község, így vagy az áll, hogy nevét az egykor itt lakott római teleptől örökölte, vagy pedig a *homorogens* latin szóból lett Homorog neve. Magyar elő nevét azon az okon kapta, hogy a szalontai járásban eső hasonló nevű oláh helységtől megkülönböztessék.

Hogy a község már 1214—35 közt fennállott, bizonyítja a váradi regestrum, melyben emlékezete van, hogy a mondott időben e községből való ember is állott a forróviz és tüzesvas próbával ítélő törvényszék előtt. A község régisége igazoltatik Praynál a 142. lapon is, hol emlékezetbe hagyatott, hogy a XIV-ik század elején archidiaconatusi hely volt s ekkor Pál nevű papja általa a pápa részére 8 garast fizetett. A regestrumban *Humurok*, Praynál pedig *Húmrúk*-nak van a község írva. Ma is hivatik Homoroknak is.

Homorognak első bizonyos birtokosa a Csáky család volt 1406-ban, a mikor a helység kényes előnévvel nevezetetik. 1553-ban Kis Homorog név alatt jön elő a megyei összeírásban s ekkor Litterati Gergely 2, Vémeri Sebestyén 4, Csáky Demeter és Péter 5 porta birtokosaiként íratott itt össze.

M.-Homorog fiók egyházai: 1. a Boldogasszony telke, vagy Teleki név alatt ismert pusztá, mely Komádi, a tóti pusztá, M.-Homorog közt fekszik. E pusztáról a váradi r. k. egyházmegyei évkönyvek, mint volt plébániáról emlékezvén, csupán ez adat elég annak bizonyítására, hogy e helyen hajdan falu volt. E pusztá birtok viszonyairól 1489-ben találunk első emléket, midőn Bátori István or. bíró a váradi káptalant bizta meg, hogy Nadányi Mihály örökösei közt osztályt eszközöljön, mi megtörténvén, az okmányban Boldogasszony telke is Nadányi birtokként szerepel. A megye 1552-ik évi összeírásában már Csáky Mihály és Miklós íratott e helyiségben 3 porta birtokosának, s azóta — kivéve, hogy 1732-ben a már pusztaként szereplő Teleki zálogbirtokosaiként a komádi lakosok vannak megnevezve, — folytonosan a Csáky család bírja.

2. Kis- és Nagy-Tóti, mely M.-Homorog, Teleki, Komádi, Ugra, P.-Peterd, Szakál között a Körös mellett esik. A megye 1552. évi összeírása szerint e puszták külön helységet képezve, Kis-Tótiiban 7, Nagy-Tótiiban pedig 21 portát a Csáky család bírt. Az 1732. évi megyei összeírásban Tótinak is a komádi lakosok vannak zálogbirtokosai gyanánt összeírva. Jelenleg ismét a Csáky család bírja. A Köröshöz pár dülönyire, a holt Körös mellett, Komádi felől, van valami partosabb hely, hol régebben falmaradványok voltak. E helyen mondják, hogy állott N.-Tóti helység.

3. A petlendi pusztá, mely a határnak Komádi felől való részében esik. Ezen volt falut 1652-ben Sasvári Ferencz és Eösi Boldizsár, 1732-ben pedig már mint pusztát Homorog birtokosain kívül Stépán Dávid és Potoczky Ferencz bírták. A helység a Kistelek nevű részen feküdt.

4. A kis és nagy nyéstei pusztá. Ezen volt község birtokosaiként 1552-ben Márkus András 1, Sárándi János 2 portával vannak összeírva; de már az 1732. évi összeírásban Tarsoly Miklóst, István, Péter, Szabó István és és a komádi lakosokat találjuk birtokosaiul. Ma e pusztá

egy része Farkas László, Iványi Lajos, Bagdi Benedek és Argyelán János tulajdona.

A n.-nyésti templom helye még az 1875. előtti években is kivehető volt. M.-Homorog lakosságának földje most 1360 kat. hold; ebből a ref. egyházé 62 kat. hold.

5. A kenézi pusztá, melyet 1446-ban Csáky Gergely kapott adományba. A megye 1552. összeírásában *Kinis* név alatt jő elő s ekkor a 9 portából állott falut szinte a Csáky-család bírta. E pusztát 1732-ben Boronkai Ádám kezében találjuk; azonban Boronkai alkalmasint csak zálogos birtokosa volt, mert e pusztá ma is Csáky-birtok. Kenézhez közel, a komádi határban, egy lapos *Kinizsi rétnek*, a kenézi pusztán pedig egy ér *Pál erének* nevezetetik. Ez elnevezésekben van megörökítve e járás legnagyobb hősenek, Kinizsi Pálnak emléke, ki itt e helységben született. Nevezetes e pusztán a Kastély-rét és a Templom-ere nevű földrész, mely helyeken még 1875. évben is aczélkeménységű tégladarabok jelölték az itt volt épületeket. — 1894-ben P. Tarsoly Mihály és neje keresztelődényt vett.

Ref. lelkészek voltak M.-Homorogon: Máté János 1783-ban, ekkor kezdődik a ref. egyház anyakönyve; 1795-től Váradi György, kinek idejében készült a régi templom vályogból; 1797-ben Bárány György, 1798-ban Mezei Dániel, 1801-ben Szentiványi István, 1803-tól Szendrei Mihály, 1814-től Illésy József, 1818-tól ismét Váradi György, 1844-től Soltész Lajos, 1849-től Kemény István, 1861-től Kovács József, 1870-ben Patóh Károly, 1872-től ismét Soltész Lajos, 1881. okt. 1-től Szondy Géza, 1883. okt. 30-tól Nyeste István jelenlegi lelkész, kinek hivataloskodása ideje alatt a régi, náddal fedett templom, a mellé épített téglafalazatú toronnyal együtt elbontatván, 1894. évben alulírott lelkész, alkalmi beszéd és buzgó ima tartása közben, nagy gyülekezeti jelenlétben, Isten dicsőségére az új templom és torony alapkövét letette, s az egészen új épület ugyanazon év folyamán, Isten segedelme s az egyháztalagok buzgó áldozatkészsége folytán, tizenháromezer forint értékben elkészülvén, még az év őszén ünnepélyesen fel is szenteltetett, s az új torony, részben a lakosság felekezeti különbség nélküli adakozása, s a két régi harang árából 2 új haranggal — 900 forint értékben — ellátatott, mely nagymérvű kiadások 7 év alatt a ref. egyháztalagok által „Templom-költség” czímen történt kivetés útján fedeztetnek, alapul az 1893-iki egyenes államadó hatszorosa vétetvén.

Új úrasztali készletek: egy nagy kék bársony úrasztali terítő 150 frt értékben, 2 ezüst tányér ngos Steinbach Ervin m.-homorogi templomépítési bizottsági elnök úr és családja kegyes adománya; továbbá egy kisebb, szinte kék bársony úrasztali terítő 100 frt értékben, egy ezüst — fedéllel ellátott — úrasztali pohár 110 frt értékben, mindegyik tekintetes Svarcz Ferencz mogyorósi birtokos úr és családja adománya; egy szintén kék bársony szószerterítő tekintetes Madary István komádi jegyző úr és családja adomány, mindegyik 1894. évről.

Ref. lelkek száma M.-Homorogon: 408 fi, 468 nő = 876; a pusztákon: 139 fi, 158 nő = 297; teljes lélekszám: 547 fi, 626 nő = 1173. Szülöttek száma 1895. évben: fi 22, nő 20 = 42. Halottak száma: fi 16, nő 17 = 33. Szaporulat: fi 6, nő 3 = 9. Új házások száma 12, szinte 1895. ben.

Tankötelesek száma: 6—12 évig 94, iskolába jár 90, iskolázatlan 4; 13—15 évig 39. Ismétlő iskola van. Vegyes iskolatanító: Fodor Sándor.

Tisztelettel, M.-Homorog (u. p. Szakál), 1896. jan. 13.

Kertész István, **T. Tarsoly Ferencz,** **Nyeste István,**
templomgondnok. egyházigazgató. ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

Beöthy Zsigmond.

1819—1896.

Az ev. ref. egyház egyeteme, közelebről pedig a dunántúli ev. ref. egyházkerület ismét nagy veszteséget szenvedett. Egyik leghűbb, legtevékenyebb munkása, a ki fényes pályafutásán is mindvégig megismerőnek tartotta magára nézve egyháza érdekeinek szolgálatát, mert azt igazi benső lelki szükségéből, a közügyek és egyháza őszinte szeretetéből, nem pedig szereplési vágyból teljesítette, — *Beöthy Zsigmond*, v. b. t. t., a m. kir. főrendiház tagja, nyug. kir. ítélőtáblai tanácselnök, a Lipót-rend lovagja, a vaskorona-rend vitéze, az orsz. ev. ref. közalapi végrehajtóbizottság elnöke, konventi tag, a dunántúli ev. ref. egyházkerület tiszteletbeli főjegyzője, a komáromi ev. ref. egyházmegye gondnoka és a komáromi egyházköztség tanácsosa stb., f. január 19-ikén, élete 77-ik évében rövid szenvedés után megszűnt élni. A megboldogult közéletünknek a mily kiváló, épen olyan igénytelen egyszerűségű, nemes alakja volt, a ki nemcsak szorosán vett hivatási körében emelkedett magasra, hanem úgy a tudományos, mint a szépirodalom terén is kitűnt, közel félszázadra terjedő egyházi hivataloskodásával pedig minden ref. embert különösen is hálás emlékezetre kötelezett. Temetése Komáromban január 22-én nagy részvét mellett ment végbe, a hol *Tisza Kálmán* kerületi főgondnok is jelen volt; a temetési szertartást *Czike Lajos* ó-szőnyi esperes végezte. Áldás kísérje hamvait!

— **Millennáris körlevelet** bocsátott ki a napokban főt. *Kiss Áron* püspök úr, a mint a budapesti hírlapokból értesültünk. Ha hozzájuthatunk, részletesebben fogjuk ismertetni.

— **Az ágostai ev. testvéregyház** mult évi októberi gyűlése, a tiszai egyházkerület javaslatára, felirat intézését határozta el a miniszterelnökhöz az állami dotáció felemelése végett. Ezt a feliratot *Radó Kálmán* és *Ballik Frigyes* elnökök vezetése alatt egy küldöttség a napokban nyújtotta át. E feliratban elő van adva, hogy az ev. egyház közoktatási, tehát állami czélokra 1.507,000 frtot, egyházi czélokra 1.256,000 frtot, nyug- és évdíjakra 75,762 frtot ad ki évenként, a mely terhek erejét annyira kimerítik, hogy létérdekeit érintő szükségait összesen 74,000 frtra menő államsegélylyel nem fedezheti. Ez kényszeríti az egyházat az 1848: XX. t.-cz. által kilátásba helyezett államsegély igénybevételére. Az egyház nem óhajtja ugyan, hogy e törvényben kimondott elv minden következményeivel megvalósítsassék, de mégis e törvényre támaszkodik, a melyben az az elv van elősmerve, hogy a magyar ev. egyház szükségéről az államnak abban az arányban kell gondoskodnia, a mint ezt a gazdag dotációkkal ellátott többi egyházzal tette, mint ez a megelőző kormány tagjai által kilátásba is helyeztetett. A kérvényben 6 pont alatt felsorolt s az államtól kívánt évi dotáció összege 400,000 frtban van kimutatva.

— **Lelkészválasztás.** *Rácz Kálmán* nyiregyházi segédlelkész, theologiai licentiatust, a szabolcsmegyei *balsai* ev. ref. egyház egyhangulag lelkészévé választotta. Az ifju lelkész nemzedék ezen kiváló készültégű tagjának szerencsét és további előhaladást kívánunk.

— **A püspökválasztás** dunántúli kerületünkben az első szavazás alkalmával senkinek sem juttatván abszolút többséget, *Antal Gábor* acsi és *Czike Lajos* szónyi lelkészek között új szavazás rendeltetett el. Előbbi 112, utóbbi 68, ezenkívül *Vályi Lajos* 50, *Körmendy Sándor* 37, *Begedi István* 4 szavazatot kaptak. Az új választásnak februárban kell megtörténnie.

— **Államsegély.** A csekélyebb javadalmazású ref. lelkészek részére a kormány 100,000 frt államsegélyt tett folyóvá; de úgy, hogy közvetlenül a miniszter akarja a segélyt az egyházkerületek által kijelölt lelkészek részére az illetékes adóhivatalnál kiutáltványozni. A konvent elnöksége felírt a kormányhoz, hogy ettől a szándéktól, a mely sérelmes és megalázó, álljon el s bizza a segély szétosztását a konventre.

— **Uj ref. főrend.** A Pap Gábor halála folytán megüresedett magyar főrendiházi tagságot *Szász Domokos* erdélyrészi ref. püspök nyerte el, a kinek részére a királyi meghívó legközelebb küldetett meg. Az új főrendtől egyházunk dicsőségére ott, új méltóságában is sokat várhatunk. Segítse Isten!

— **Egyházi és iskolarajzi adatok a derecskei egyházból** az 1895. év végén. Népesseg: fi 3508, nő 3515, összesen 7023. Szülöttek: a) törvényes: fi 136, nő 148; b) törvénytelen: fi 10, nő 9, összesen: fi 146, nő 157, együtt 303; c) az összes létszám (303) halvaszületett törvényes: fi 5, nő 1, összesen 6. Halottak: fi 105, nő 104, összesen 209. Szaporodás: fi 41, nő 53, összesen 94. — Házassulók: 1895. okt. 1-ig 36 pár, ezek közül tiszta protestáns 34, vegyes vallású 2. 1895. okt. 1-től decz. 31-ig egyházi áldásban részesített 31 pár, ezek közül tiszta prot. 28, vegyes vallású 3. Az 1895-ik évben tehát esküdött összesen 67 pár. Ezek közül tiszta prot. 62, vegyes vallású 5. Iskolakötelesek 6—12 évig fi 400, nő 392, összesen 792. Iskolabajárók: fi 371, nő 384, összesen 755. Iskolát korán hagyottak: fi 29, nő 8, összesen 37. Ismétlő iskolakötelesek: fi 195, nő 197, összesen 392. Ismétlő iskolába járók: fi 186, nő 193, összesen 379. Ismétlő iskolába nem járók: fi 9, nő 4, összesen 13. Konfirmáltak: fi 56, nő 68, összesen 124. Iskolai könyvtár 950 darab.

— **Hódmezővásárhelyről** a következő tudósítást közli egy fővárosi napi lap: Városunk törvényhatósága októberi gyűlésén a ref. egyház főgymnasiumának építésére 40,000 forintot szavazott meg oly módon, hogy ezt az összeget kölcsön veszi, a kamat és tőketörlesztés részleteit pedig a gyámpénztári tartalék jövedelméből fedezi; azonban a belügyminiszter e határozatot nem hagyta jóvá, mert a kérdéses alap rendeltetésénél fogva az ily czélokra föl nem használható. Ugyancsak Wlassics miniszter a törvényhatóság kérelmét, mely szerint 12 ezer forint államsegélyt kér a külterületi felekezeti iskolák segélyezésére, nem teljesítheti, mert csak községi iskolák és azok tanítói fizetésének kiegészítésére engedhet segélyt. A két miniszteri leirat egyszerre érkezett és különösen a ref. egyháznál nagy megütközést keltett.

— **Magyar-egylet Felső-Bányán.** Hazánk e végvidéki kis városában nagy buzgalommal fogtak hozzá a református hívek egy hazafias és vallásos szellemű olvasókör alakításához, melynek czíme „*Magyar-egylet*.” A tagok száma már meghaladja az ötvenet. Az egyháztanács buzgóságának és értelmességének szépjeit adta, midőn a segédlelkész indítványára könyvtár létesítése czimén két éven át 25—25 frtot utalványozott az egyházi pénztárból. Helyiséget és fűtést is az egyház ad. Sajnálattal említi, hogy a kinek e tekintetben a kez-

deményező szerepét kellett volna vinni, eleinte ellenzéssel fogadta az indítványt. De most már, Istennek hála, az akadályokat legyőzve, megkezdte az egyesület működését.

— **Kérelem az ev. ref. lelkész urakhoz.** 1895. augusztus havában „A baptista” stb. czim alatt megjelent népies füzetkém első kiadása teljesen elfogyott. Minthogy azonban megrendelések hozzám még ma is érkeznek, azon meggyőződésemből kifolyólag, hogy szeretett egyházam érdekében jó munkát végzek, elhatároztam magamat a 2. kiadást is sajtó alá rendezni. Felkérem ennek következtében lelkésztársaimat *egy hó leforgása alatt* velem egy levelezőlapon tudatni, hogy kinek és hány példányra leend szüksége? Ha annyi előfizető jelentkezik, hogy a nyomtatási költségek fedezve lesznek a sajtó alá rendezés munkájához azonnal hozzáfogok; ellenesetben pedig hagyom a kiadást, a Horatius parasztjával „dum defluat amnis”! Egy példány ára 10 krajczár leend. A midőn e kérelem szíves közzétételére a hazai ev. ref. lapok és népies iratok tisztelt szerkesztőit e helyen bizalommal kérem, vagyok és maradok Püspök-Ladány, 1896. január 16. kész szolgájak *Eröss Lajos*, ev. ref. lelkész.

— **Magyar írók élete és munkái.** Szinnyei József e nagy munkájából, Hornyánszky Viktor kiadásában megjelent a IV. kötet 7-ik füzeté *Hoffmann—Horváth* nevekket. Bennünket, protestáns egyházi és iskolai szempontból, e füzetben közelebről a következő írók érdekelnek: Homolya István, Homonnay Imre, Honterus János, idősb és ifjabb Horkai Antal, Hornyánszky Gyula, Hornyánszky Viktor. Az eddig megjelent 35 füzet 8130 életrajtot foglal magában. Előfizetési árak: 5 füzetre 2 frt 50 kr., 10 füzetre 5 frt. Az I. kötet ára 10 frt, a II. k. 6 frt 50 kr., a III. k. 6 frt. Bérmentes küldéssel. E hézagpótló munkát tisztelettel ajánljuk minden művelt ember s első sorban tisztelt olvasóink érdeklődő figyelmébe.

— **Halálozások.** *Tóth László* tiszta-inokai lelkész és a heves-nagykúnsági egyházmegye tanácsbírája élete 58-ik, lelkészségének 32-ik, boldog házasságának 28-ik évében hunyt el január 10-én, hosszas szenvedés után. Ugyancsak elhunyt *Szikszay János* lázárii ev. ref. lelkész, jan. 19-én, rövid szenvedés után, életének 48-ik, papságának 22-ik évében. Az előbbi bánatos özvegyet és négy gyermeket, utóbbi szerető rokonokat hagyott hátra. A megboldogultak életrajzi adatait a kartársak vagy más nemes érdeklődők kegyeletétől várjuk. Áldás és béke lengjen poraik felett!

— **Kedvező alkalom orgona megvételéhez.** *Kerégyártó István* jó hírű debreczeni orgona-építő műtermében egy orgona van felállítva, mely bír 10 szülő változattal, megvenni szándékozók bármikor megtekinthetik és meghallgathatják. Ára 1200 forint, azonnal elszállítható.

TARTALOM-JEGYZÉK: Visszapillantás a múlt esztendőre. B. L. — Ne bántuk a békés-bánati egyházmegyét. Dombi Lajos. — Tanúgy: Vegyes tanügyi hírek. K. S. — Közéletünk: Esperesi körlevél. — Egy falusi pap levelei. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez. 9. A benei ev. ref. egyház története. Kis Péter. — 10. A polgári ev. reform missiói egyházközség története. Sörös János. — 11. A magyar-homorogi ev. ref. egyházból. Nyeste István. — Különfélék.

Felelős szerkesztő és iaptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Debreczen, 1896. „Csokonai” nyomda és kiadó részvény-társaság nyomása.